

De hurkende schrijver
Jan Renkema

Column in Management en Bestuur, december 2001

C'est le ton qui fait la musique. Taal is ook muziek. Vergelijk de volgende voorbeelden.

1a En weer zag ik dat het onder de zon echt niet zo is, dat de snelsten de wedstrijd winnen of de sterksten de strijd, want tijd en toeval treffen hen allen.

1b Een objectieve beschouwing van eigentijdse verschijnselen dwingt tot de conclusie, dat succes of falen in competitieve activiteiten geen tendens vertoont tot correlatie met aangeboren capaciteiten, maar dat bij voortdurende rekening gehouden moet worden met een aanzienlijk onvoorspelbaarheidselement.

1c Ach, goede cijfers halen? Je kunt mislukken in een dure baan. Ik ken mensen die op school niets uitvoerden en nu heel gelukkig zijn. Het hangt er maar van af. En op het kerkhof zijn we allemaal weer gelijk.

Voorbeeld 1a is afkomstig uit het bijbelboek Prediker. Voorbeeld 1b is overgenomen uit een kritisch artikel van de schrijver Orwell, die zich kwaad maakte over schrijvers die de pen hanteren onder het motto: 'Waarom makkelijk doen als het moeilijk kan.' En voorbeeld 1c is de formulering van een jongere. De toonzetting van de passages is geheel verschillend. De auteur van Prediker straalt door zijn taalgebruik wijsheid uit. De wetenschapsman wekt met zijn objectieve beschouwing de indruk dat zijn conclusie gebaseerd is op gedegen onderzoek. En achter de woorden van de scholier horen wij onverschilligheid.

De inhoud van een tekst kan verkeerd overkomen wanneer de toon niet juist gekozen is. Schrijvers gaan vaak op twee manieren in de fout: of ze zetten de lezer op een te grote afstand, of ze kruipen te dicht naar de lezer toe. In het eerste geval komt de tekst afstandelijk en formeel over. In het tweede geval wordt de tekst pseudo-vriendelijk of gewild-populair.

Hoe weet je als schrijver of je in de fout gaat? Twee voorbeelden. Ik bekritiseerde eens iemand omdat hij geschreven had dat een persoon bang was om een kort geding aan zijn broek te krijgen. Ik vond dat dat niet kon: het meer technische 'kort geding' naast het populaire 'aan zijn broek krijgen'. Maar de schrijver was het niet met me eens. Ik kreeg eens kritiek van een collega omdat ik naar aanleiding van een uiterst wollige tekst geschreven had: "Er is maar één advies: 'delete'-knop." Mijn criticus vond die 'knop' te populair. Volgens hem moest er staan: schrap de tekst. En u? Bent u ook gevallen over het tot tweemaal toe gebruikte 'in de fout gaan'. Is dat ook te populair? Test uw gevoel voor toonzetting. In hoeverre zijn de volgende zinnen betuttelend.

2 Het zal nu voldoende duidelijk zijn dat dit plan niet haalbaar is.

3 Elke klant van Estax heeft nu een persoonlijk aanspreekpunt. In uw geval is dat ondergetekende. Neem mijn naam en telefoonnummer direct op in uw administratie, of nog beter: op de eerste pagina van de handleiding bij het apparaat.

4 (op de verpakking van een beker met dobbelstenen) Niet geschikt voor kinderen tot drie jaar. Bevat kleine onderdelen. Bewaar deze verpakking/instructies zorgvuldig om het later nog eens te kunnen lezen.

In 2 gaat de schrijver ervan uit dat iets *voldoende duidelijk* is. Als dit wel het geval is, is de opmerking overbodig. Als het niet zo is, voelt de lezer zich genomen. En bovendien, wie is dan de 'schuldige'? De schrijver wil de lezer toch van iets overtuigen? De te directe suggestie in 3 kan de lezer juist kribbig maken. Als er per se woorden van deze strekking moeten staan, toont de volgende zin meer respect: *Als u mijn naam en telefoonnummer nu noteert in uw eigen administratie, of op de handleiding bij het apparaat, hoeft u bij storingen niet lang te zoeken.* De passage in 4 was de enige tekst op een beker met kindonvriendelijke dobbelstenen. De tekst wordt er niet beter op wanneer men *tot drie jaar* vervangt door *onder drie jaar*, of wanneer men de vreemde verwijzing *het* vervangt door *deze tekst*. Het beste is om de laatste zin in zijn geheel te schrappen ('delete'-knop dus). Lezers zijn geen kinderen voor wie de schrijver op de hurken moet. Schrijvers, in de benen!

▲